

NARODNI
DOM
MARIBOR

KONCERTNA
POSLOVALNICA

Komorni cikel 2022/2023

5. abonmajski koncert

19. april 2023 ob 19.30, Dvorana Union, Maribor

NURIT STARK, violina, viola
NATALIE CLEIN, violončelo
CÉDRIC PESCIA, klavir

Spored

Dmitrij Šostakovič (1906–1975)

Sonata za violončelo in klavir v d-molu, op. 40

- I. Allegro non troppo
- II. Allegro
- III. Largo
- IV. Allegro

Trio za violino, violončelo in klavir št. 2 v e-molu, op. 67

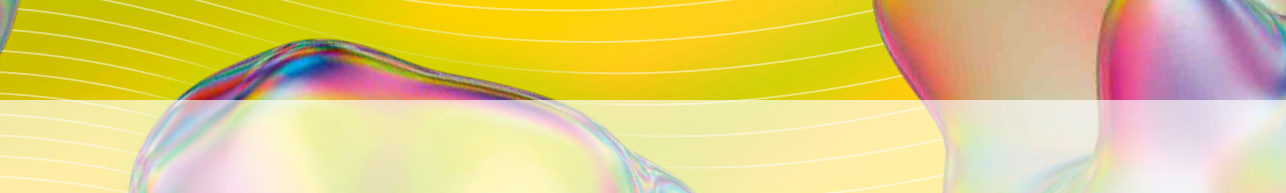
- I. Andante – Moderato
- II. Allegro non troppo
- III. Largo
- IV. Allegretto

Sonata za violo in klavir v C-duru, op. 147

- I. Moderato
- II. Allegretto
- III. Adagio

Življenje in ustvarjanje ruskega skladatelja **Dmitrija Šostakoviča** (1906–1975) je tesno povezano z družbenimi premenami v njegovi domovini, Sovjetski zvezi, predvsem z doktrino socialističnega realizma, ki je želela tudi umetnost ukrievljati po umišljenih zahtevah proletariata. Tako je moral sovjetski umetnik ustvarjati razumljivo kulturo, optimistična dela, s katerimi je slavil zmage socializma. Razgled po zgodnji skladateljevi ustvarjalnosti pa nam kaže številne nastavke, celo željo po eksperimentu, v katerih prepoznamo skladatelja, ki mu je bilo blizu vse novo in izrazito ekspresivno. Toda kmalu se je pokazalo, da bo potrebno takšne notranje izrazne silnice nekoliko prilagoditi, v nasprotnem primeru bi namreč posledice lahko bile življenjsko usodne. Šostakovič je to spoznal ob usodah številnih prijateljev, ki so tako rekoč poniknili. Posebno razburkano je postalo skladateljevo življenje sredi tridesetih let 20. stoletja. V tem času se je že uveljavil kot vodilni ruski skladatelj, zato je slavo izkoristil v velikem opernem naročilu, operi *Lady Macbeth Mcenskega okraja*. Toda namesto dokončnega priznanja so se za Šostakoviča začela leta mučne politične obsodbe. Eno izmed predstav si je ogledal sam Stalin, ki ga je zbudla družbenokritična ost libreta, ki ne prinaša zgolj optimističnih pogledov na življenje. Že naslednji dan je v časniku *Pravda* izšla kritika z naslovom »Kaos namesto glasbe«. Šostakovičevo življenje in estetika sta se morala čez noč prilagoditi. Članek-obsodbo, katerega posledice bi lahko bile za skladatelja in njegove bližnje usodne, je Šostakovič prebral med turnejo z violončelistom Viktorjem Kubatskim, s katerim sta predstavljala skladateljevo *Sonato za violončelo*.

Toda v vsebinskem pogledu sonate ne napolnjuje vsakdanja družbena realnost, temveč skladateljeva intimnost. Poleti 1934 se je namreč zaljubil v dvajsetletno prevajalko Jeleno Konstantinovsko, kar ni preveč navdušilo skladateljeve soproge Nine, ki naj bi sicer menda soglašala z odprtim zakonom. Nina je odšla v Leningrad, Šostakovič pa je ostal v Moskvi in začel ustvarjati *Sonato za violončelo*. V nasprotju z mnogimi zgodnjimi deli te sonate ne napolnjuje značilna divjost, temveč jo zaznamuje preglednost forme in teksture. Prvi stavek se

začenja v nebrzdani romantični maniri, modalne harmonije pa mestoma spominjajo na zvočno prefinjenost francoske glasbe (G. Fauré). Plesni drugi stavek je igrivi valček, po tožbi Largo pa sledi groteskni finale, oblikovan kot rondo z jasnim ritmom galopa. V finalu se izmenjuje ta skladateljev lirični in ironični izraz, njuna dvojnost pa napoveduje masko, ki jo je Šostakovič nosil vse nadaljnje življenje in tako krmaril med lastnim prepričanjem in zahtevami oblasti; in morda je nekaj tega prenesel tudi v družinsko življenje. Kmalu po usodnih dogodkih je Šostakovičeva soproga zanosila, kar je zakonca znova zblizalo, čeprav je skladatelj še naprej ostal v stiku z Jeleno.

Ponovno spremenjeno družbeno realnost je prinesel začetek druge svetovne vojne. *Drugi klavirski trio v e-molu* je Šostakovič napisal leta 1944. Povod za nastanek gre iskati v nepričakovani smrti skladateljevega prijatelja, muzikologa Ivana Solertinskega, s katerim ju je prijateljstvo vezalo od leta 1927. Široko razgledani Solertinski je napisal prvo rusko monografijo o Mahlerju in je Šostakoviča navdušil za tega velikana pozne romantike, kot je razvidno iz skladateljeve *Četrte simfonije*. Trio se pridružuje drugim komemorativnim delom, ki so nastala v tem času: *Osma simfonija* je zamišljena kot žalostinka za žrtve druge svetovne vojne, *Druga klavirska sonata* pa je napisana v spomin na Šostakovičevega učitelja klavirja Nikolajeva. Prav v tistem času so ruske sile osvobodile nacistična taborišča Treblinka, Belzec, Sobibor in Majdanek in so se začele razkrivati grozljive razsežnosti holokavsta. Naenkrat Šostakovič tako ni več pisal zgolj glasbe v spomin na prijatelja, temveč žalostinko za pobite Jude, kot izdaja značilni judovski melos, ki je vdrl v skladbo.

Trio se pričena z misterioznim zvokom flažoletov violončela in sordinirane violine. Ta krhki začetek v nadaljevanju prerašča v robustni glasbeni stavek simfoničnih dimenzij. Divji scherzo ne prinaša prave razbremenitve, temveč je napolnjen s številnimi kontrasti: kmečki ples se v triu umakne na videz bolj umir-

jenemu valčku. Largo je zgrajen na podlagi osmih temačnih koralnih akordov v nizki legi klavirja, ki v obliki passacaglie dominirajo celotnemu stavku. Nad njimi godali razvijata žalno glasbo, ki prinaša izrazite aluzije na Mahlerjevo glasbo. Finale je spet nepopustljiv, zamišljen je kot nekakšen ples smrti. Šostakovič v njem ponavlja osrednji temi iz prvega in počasnega stavka, kot novo gradivo pa služijo elementi judovske glasbe, ki ima v skladateljevem opusu simbolični pomen: gre za glasbo zatiranih. Šostakovič simbol uporablja predvsem zato, ker ga je mogoče precej prosto tolmačiti: na eni strani simbolizira trpljenje ob holokavstu druge svetovne vojne, po drugi pa lahko izraža tudi skladateljevo osebno dilemo, kako ustreči pričakovanjem politike in se ne dokončno predati. Delo je bilo prvič izvedeno novembra 1944. Glasba je napravila na občinstvo tako močan vtis, da so mnogi jokali in na koncu zahtevali ponovitev zadnjega stavka.

Oktober 1966 je Šostakovič doživel kap in naslednjih devet let se je njegovo zdravstveno stanje ves čas slabšalo, zato je vse težje potoval in komponiral. Tako ne čudi, da je njegova glasba v tem času postajala vse bolj prežeta s tragičnostjo, fatalizmom in introvertiranostjo. Skladatelj je intenzivno razmišljal o smrti: »Skušal sem se prepričati, da se ne bi smel bati smrti. Toda kako naj se človek ne boji smrti? Smrt se ne zdi ustrezna tema za sovjetsko umetnost. Toda prepričan sem, da nisem osamljen v svojem razmišljanju o smrti in da se s tem ukvarjajo tudi drugi, kljub temu da živijo v socialistični družbi, v kateri tudi tragični dogodki nekako postanejo 'optimistični'. Napisal sem številna dela, ki se ukvarjajo z vprašanjem smrti, in ne zdijo se mi preveč optimistična ... Toda mislim, da je imelo ustvarjanje teh del pozitiven vpliv, tako da se zdaj manj bojim smrti.«

Ko je junija 1975 Šostakovič pričel s pisanjem *Sonate za violo in klavir*, je njegovo zdravje hitro pešalo, kar pa ga ni ustavilo, da ne bi svojega novega dela ustvarjal z neverjetno naglico.

Sonata je napisal v dveh julijskih tednih, nato pa pristal v bolnišnici. Mnogi so pričakovali zadnji udarec usode, zato je pohitel tudi založnik, in avgusta je skladatelj iz bolniške postelje že pripravljaval korekture za tisk. Toda tik pred končanjem se je njegovo življenje ustavilo, in tako je *Sonata za violo* njegovo zadnje dokončano delo.

Prvi stavek je napisan v svobodni atonalnosti, kar pomeni, da noben ton ne prevzame mesta osrednjega sidrišča, delo pa pričenja viola s pizzicati, ki jim kmalu s podobnimi brenkajočimi zvoki kontrapunktično sledi klavir. Nato se glasba zgošča in se zaplete v več dramatičnih izbruhov, tekstura pa se spremeni z melodijo, ki jo viola predstavi v tremolu. Na tem mestu se proces obrne in glasba se povrača k mirnemu začetku. Kot kontrast uvodnemu stavku je drugi stavek zasnovan kot navihani scherzo, za katerega si je skladatelj motivični material izposodil iz nedokončane opere *Kockarji* po Gogolju. Stavek

niha med komičnim hitrim valčkom in zadihano koračnico, namesto svobodne atonalnosti pa se skladatelj poigrava z bitonalnostjo, se pravi s hkratnim trčenjem dveh različnih tonalitet. Zadnji stavek naj bi bil po besedah Fjodorja Družinina, člana znamenitega Kvarteta Beethoven, ki je krstil številne Šostakovičeve godalne kvartete, posvečen Beethovnu. Zares lahko v razloženih akordih klavirja prepoznamo značilno teksturo iz Beethovnovne znamenite klavirske sonate *V mesečini*. Stavek je nekakšna meditacija za violo, ki jo z akordsko spremljavo podpira klavir, celotno razpoloženje pa se izmika enoznačni oceni. Glasba se umika srdu, ni optimistična, a hkrati niti malodušna, deluje utrujeno, mestoma resignirano, a na koncu tolažilno. Končni durov akord morda napeljuje k misli, da se je skladatelj v svoji predsmrtni refleksiji zares pomiril s smrtjo.

Gregor Pompe

NURIT STARK

Violinistka Nurit Stark je sprva študirala v Tel Avivu, kasneje pa še na šoli Juilliard v New Yorku in na Visoki šoli za glasbo v Kölnu. Kot solistka je nastopila z Izraelskimi filharmoniki, Münchenskim radijskim orkestrom, Simfoničnim orkestrom iz Sao Paula, Transilvanskim filharmoničnim orkestrom in Litvanskim komornim orkestrom. Kot komorna glasbenica je nastopila na številnih mednarodnih festivalih, med drugim na Komornih glasbenih slavjih Lockenhaus, na Glasbenem festivalu Schleswig-Holstein, na Glasbenem festivalu Rheingau, na Mozartovem festivalu v Augsburgu, na Glasbenih dnevih v Donaueschingenu, na Slavnostnih igrah Mecklenburg-Vorpommern in na Festivalu v Davosu. Pot jo je popeljala na odre številnih prestižnih dvoran, med drugim v newyorško dvorano Carnegie, v berlinsko Filharmonijo, v Koncertno hišo na Dunaju, v Mozarteum v Salzburgu in Palačo lepih umetnosti v Bruslju. Od leta 2019 je Nurit Stark profesorica violine na Univerzi za glasbo in uprizoritvene umetnosti v Stuttgartu. Igra na Guarnerijevo violino iz leta 1710.

Nurit Stark

NATALIE CLEIN

Britanska violončelista Natalie Klein je pozornost širše javnosti pritegnila z zmago na BBC-jevem izboru za mlado glasbenico leta ter na Evrovizijskem tekmovanju mladih glasbenikov v Varšavi. Študirala je na Kraljevem kolegiju za glasbo v Londonu in pri Heinrichu Schiffu na Dunaju. Kot solistka je nastopila s številnimi uglednimi orkestri, kot so Orkester Philharmonia, simfonični orkestri iz Bournemoutha, Halléja in Montreala, Simfonični orkester mesta Birmingham, Narodni orkester iz Lyona in Novozelandski simfonični orkester. Sodelovala je z dirigenti, kot so Mark Elder, Roger Norrington, Genadij Roždestvenski, Leonard Slatkin, Heinrich Schiff in José Serebrier, na recitalih pa nastopa z umetniki, kot so Sergio Tiempo, Leif Ove Andsnes, Martha Argerich, Ian Bostridge, Simon Keenlyside, Lars Vogt in Isabelle Faust. Redno snema za založbi Hyperion in EMI. Za album z deli Blocha, Dallapiccole in Ligetija je leta 2017 prejela nagrado Diapason d'Or. Zavzema se za izvedbo novih del in je tako že krstila dela Johna Tavenerja, Charlotte Bray, Briana Eliasa in Thomasa Larcherja. Je umetniška direktorica mednarodnega festivala komorne glasbe Purbeck v Dorsetu. Od leta 2018 je profesorica violončela na Akademiji za glasbo v Rostocku v Nemčiji in profesorica violončela na Kraljevem kolegiju za glasbo v Londonu. Igra na violončelo »Simpson« Guadagnini iz leta 1777.

Natalie Klein, foto Nedra Navée

CÉDRIC PESCIA

Francosko-švicarski pianist Cédric Pescia je študiral na Glasbenem konservatoriju v Ženevi in na Umetniški univerzi v Berlinu. Kasneje se je izpopolnjeval pri Pierre-Laurentu Aimardu, Danielu Barenboimu, Dietrichu Fischerju Dieskauu, Christianu Zachariasu in članih Godalnega kvarteta Alban Berg. Med letoma 2003 in 2006 se je udeležil Mednarodne klavirske akademije na jezeru Como, kjer se je srečal z Leonom Fleischerjem, Dmitrijem Baškirovom, Menahemom Presslerjem in Andreasom Staierjem. Koncertne turneje so Pescia vodile po vsej Evropi, Aziji, Severni in Južni Ameriki. Nastopil je v berlinski in pariški Filharmoniji, berlinski Koncertni hiši, newyorški dvorani Carnegie, v dvorani Wigmore v Londonu, dunajski Koncertni hiši in v dvorani Tonhalle v Zürichu, redno pa ga lahko srečamo na festivalih Praška pomlad, Luzernski festival, Glasbeni festival Schleswig-Holstein in na Schubertiadah v Schwarzenbergu.

Uredil in prevedel Gregor Pompe

Cédric Pescia

(Jezikovni pregled Monika Jerič)

Napovedujemo in vabimo

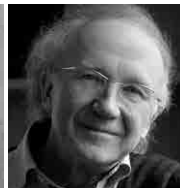
KOMORNI ORKESTER IZ BASLA

HEINZ HOLLIGER, dirigent
ALEKSANDER MELNIKOV, klavir

10. maj 2023 ob 19.30,
Dvorana Union, Maribor

5. koncert Orkestrskega cikla in za izven
Sponsored: Robert Schumann

Komorni orkester iz Basla
foto Lukasz Rajchert

Heinz Holliger
foto Priska Kettner

Aleksander Melnikov
foto Mollia visuals

@festvallent
www.festival-lent.si

Prodaja vstopnic že poteka!

FESTIVAL
LENT
23. 6. - 1. 7. 2023

◀ NARODNI DOM MARIBOR ▶

Informacijska pisarna Narodnega doma Maribor

Uradne ure: od ponedeljka do petka med 10. in 13. uro ter uro pred prireditvijo.

Dvorana Union: uro pred prireditvijo.

☎ (02) 229 40 11, 229 40 50, 031 479 000

✉ vstopnice@nd-mb.si

🌐 www.nd-mb.si

 **Radio
Maribor**

**VEČER
RADIO CITY**

Program je omogočila Mestna občina Maribor. Koncert je podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Naklada: 130 izvodov, brezplačen izvod.